

UTVRDA SOKOLAC IZNAD BRINJA

Brinje je mali gradić i općinsko središte sjeverozapadnog dijela Like s približno 2000 stanovnika. Nalazi se 32 km istočno od Senja, na cesti koja od Karlovca preko prijevoja Vratnika (694 m) vodi prema moru. Smješten je u kraškoj zavali Brinjskog polja, između obronaka Velebita i Kapele, na nadmorskoj visini od 481 m. Pretpostavlja se da je taj prostor bio naseljen još u prapovijesti jer se na obližnjem Humcu nalaze ostaci drevnih opkopa, a pretpostavlja se da je tu u rimska vremena bio i grad Monetium.

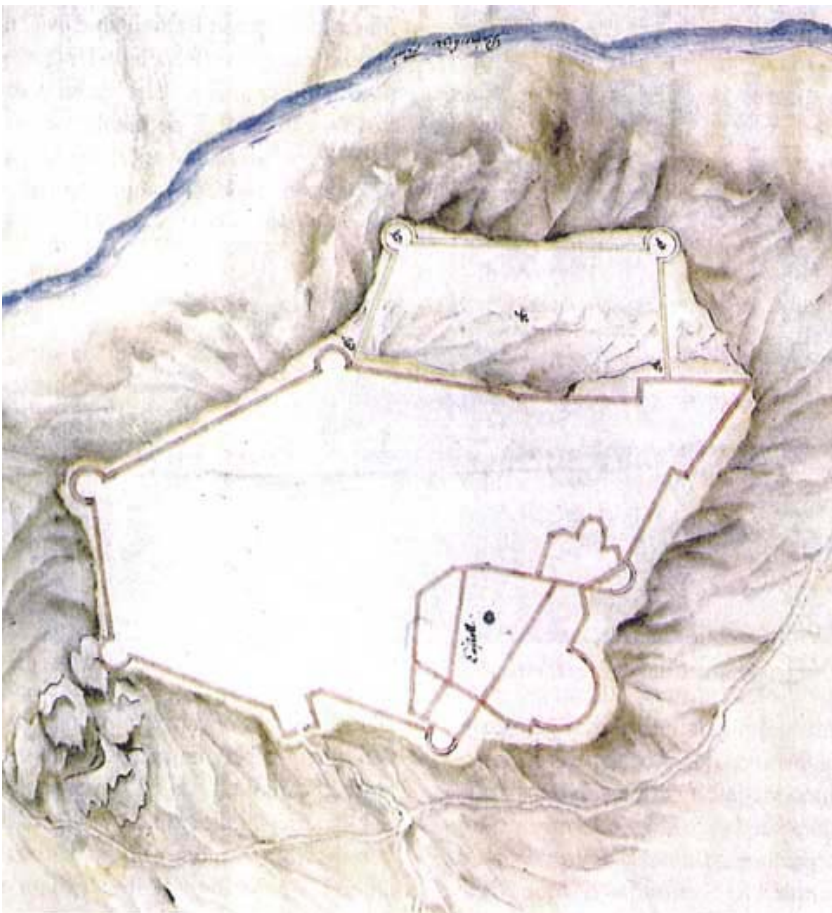
Mjesto se Brinje prvi put u povijesti spominje 1343. godine kada iz njega piše Bartul VIII. knez krčki mletač-

SOKOLAC FORTRESS ABOVE BRINJE

The Sokolac fortress lies above Brinje, a small town in Lika region on the road leading to Senj. The fortress was one of residences of Krk nobles even before they became Frankopans. The fortress surrounded by thick walls had a solid entrance tower, a chapel in three levels, and appropriate living quarters. Because of incessant Turkish threats, the fortress later came under authority of the borderline Military District and served exclusively as a defense fortification. For this reason, it was extended and filled with quite narrow wooden houses. After the military threats passed, the fort was abandoned and left to decay. Most harm was inflicted by neighboring population which used some parts of this fort as construction material. However, a small chapel was at least partly spared from this devastation and it now stands as a highly valuable element of Gothic sacral architecture. Extensive repairs have recently been undertaken to renovate the Sokolac fortress.

kom duždu. Pretpostavlja se da je Brinje došlo pod vlast budućih Fran-

kopana potaknuto provalom Tatara, ukazima hrvatsko-ugarskih kraljeva početkom 13. stoljeća, istodobno kad i modruška i vinodolska županija. U pismima i ispravama spomenutog Bartula VIII., koje su potom uslijedile može se uočiti da je sredinom 14. stoljeća Brinje već naselje s crkvom i samostanom augustinaca. Istodobno to znači da su u Brinju kneževi Krčki morali posjedovati svoju rezidenciju, o čemu posebno svjedoči polazak tročlanog poslanstva 1385. iz ovog mjesta orleanskom vojvodi u Francusku za kojega se trebala udati malodobna kraljica Marija nakon razvrgnuća zaruka s češkim kraljevićem Žigmundom. Pretpostavlja se da se ne bi sastali u Brinju da tu već nije postojao plemićki grad s palasom u kojem su se ugledni gosti mogli odmoriti prije polaska na daleki put. To posebno spominjemo stoga jer je u našoj historiografiji bilo udomaćeno mišljenje da su budućí Frankopani praktički u jednom dahu izgradili kao svoje sjelo utvrdu Sokolac iznad Brinja početkom 15. stoljeća. A navedeni podaci i rezultati arheoloških istraživanja to ipak pobijaju. Vjerojatno su je izgradili postupno, onako kako su im to prilike nalagale.

Tloct utvrde M. Stiera (oko 1670.)

Veduta Brinja od M. Stiera

Inače sve smo te i mnoge druge podatke o jednom od najljepših utvrđenih plemićkih gradova crpili iz još neobjavljena rada Drage Miletića, prof., i Marije Valjato Fabris, dipl. ing. arh., iz Hrvatskoga konzervatorskog zavoda: *Sokolac – frankopanski plemićki grad*.

No uz nesigurno vrijeme nastanka ove utvrde dvojben je i sam naziv Sokolac, inače općeprihvaćen, te ga i spomenuti autori, iako uz ograde, također rabe. Njime su se koristili svi oni koji su pisali o tom značajnom zdanju, od povjesničara Kukuljevića-Sakcinskog, preko Laszowskog, Klaića, Kruheka, onih koje je zaokupljala arhitektura i skulptura Brinja kao što su primjerice Đuro Szabo i Anđela Horvat te mnogi drugi. Svi navode ime Sokolac, a rjeđe Sokol ili Sokolovac. Prvi je to ime upotrijebio Franz de Paula Julius Fras 1935. u svojoj topografiji karlovačke Vojne krajine. No arhitekt i istraživač srednjovjekovnoga graditeljstva Zorislav Horvat, koji je o brinjskoj utvrdi pisao u nekoliko navrata, opravdano upozorava kako to nije njegov izvorni naziv. Čak i ističe da su tijekom 15. i 16. stoljeća pisane razne povelje "v našem gradu Brinah",

a da se ime Sokolac nigdje ne spominje te da se "Castrum Zokol" spominje 1493., ali u okolici Bihaća.

Zanimljivo je stoga pitanje kako je utvrda u Brinju dobila to ime. Emilij je Laszowski to pokušao objasniti zabunom u korištenju povijesnim izvorima, što je teško tumačiti raširenošću naziva među uglavnom ne-

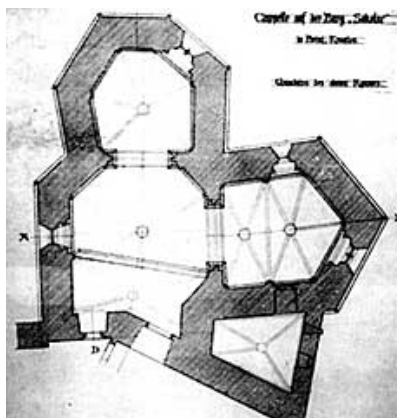
Prva fotografija Brinja (Standl, 1860.)

pismenim pukom krajem 18. stoljeća. Možda je, ističu prof. Miletić i ing. Valjato Fabris, to posljedica činjenice što je u narodu nakon Frankopana nastala neka priča vezana uz sokolove. Spominju da je Nikola IV., koji je zapravo prvi Frankopan, a koji je baš iz Brinja vladao broj-

nim posjedima te najslavnije hrvatske plemićke obitelji, uoči svog vjenčanja s Dorotejom Gorjanski poslao u Veneciju na poklon konja i sokola. Možda se radi o nekoj drugoj nezabilježenoj priči, a možda su se jednostavno nakon napuštanja ove utvrde u potkrovljima kule i kapele počeli gnijezditi sokolovi. Tek bilo kako bilo, činjenica jes da se naziv proširio u narodu, da su ga prihvatili povjesničari i povjesničari umjetnosti, da ga se bilježi u knjigama i leksikonima, da je otisnuto na razglednicama, da se tako nazivaju kafići i tvrtke... Stoga to ime koje ne spominju ni Lenković, ni Pieroni ni Stier, i koje se očito proširilo u posljednje dva stoljeća, treba prihvaćati i s uvažavanjem i razumijevanjem.

Brinjska utvrda kao jedna od rezidencija Frankopana ima u svom sastavu kapelu Sv. Trojstva u tri razine koja je sada pred završetkom obnove, a inače je jedna od najljepših i najočuvanijih burgovnih kapela u Hrvatskoj (kao neobičnost ističemo da se gotovo u svim enciklopedijama za ime kapele navodi Sv. Marija, što je inače naziv brinjske župne crkve izgra-

đene 1700.). Grbovi Gorjanskih i Krčkih na zaglavnim kamenima svoda crkve, ukazivali su na činjenicu da su kapelica i veći dio utvrde nastali tek pošto se jedini muški izdanak kneževa Krčkih, nakon smrti prve žene nepoznata podrijetla i imena, zaručio sa sestrom palatina (najviši

Tlocrt kapele (M. Pilar)

dostojanstvenik u ugarskom dijelu kraljevstva) i hrvatskog bana Nikole Gorjanskog. Gorjanski su inače bili vrlo utjecajna plemićka obitelj u Ugarskoj, a ime su dobili po selu Gorjan u vukovskoj županiji.

Valja dodati da je Nikola IV. bio nesumnjivo najposobniji izdanak Frankopana, zapravo on je u pravom smislu utemeljio njihovo ime i moć. Tako je 1411. upravo u Brinju primio Ivana Nelipića, posljednjega muškog potomka roda koji je držao cetinsku župu, Klis, Omiš i Ramu. Tom je prigodom dogovorio zaruke svog sina Ivana VI. (poznatog i kao Anž) s Nelipićevom starijom kćeri Katarinom i ujedno ugovorom potvrdio da će ta kći baštiniti sve posjede, a da se mlađa mora zadovoljiti mirazom od 10.000 dukata. To je sljedeće godine potvrdio i kralj Žigmund dok je boravio u Brinju s najutjecajnijim predstavnicima ugarskoga i hrvatskog plemstva, što je nesumnjivo bio značajan ustupak Nikoli. Ujedno mu je potvrdio niz posjeda i patronat nad crkvama. Već smo pisali (u opisu trsatske utvrde) da je Nikola IV. na temelju dvojbenih dokumenata o navodnom srodstvu s rimskim Frangipanima dobio od pape 1430. novo porodično ime i grb. Tada je stari grb sa šesterokutnom zvijezdom u gornjem dijelu štita zamijenjen novim grbom sa dva lava koji lome kruh.

Nikola IV. umro je 1432., a posljednje je četiri godine bio ban Hrvatske i Dalmacije. Nadživjelo ga je devet sinova čija su se početna razilaženja postupno pretvarala u prave sukobe. Frankopani su se ipak podijelili 1449. u Modrušu, a u diobi je sudjelovalo sedmero preživjele braće i unuk Juraj I., sin Ivana VI. i Katarine Nelipić. Brinje je dobio Bartul IX. koji je imao dva sina. Ivan VIII. naslijedio je Brinje, a Nikola VI. Tržac.

No interes se Frankopana raslojio, a nakon pada Bosne i stalnog pritiska na Modruš, Stjepan se obraća za pomoć Veneciji. To tjera kralja Matiju Korvina da Frankopanima otme Senj i dio Vinodola. Kraljeve čete pod vod-

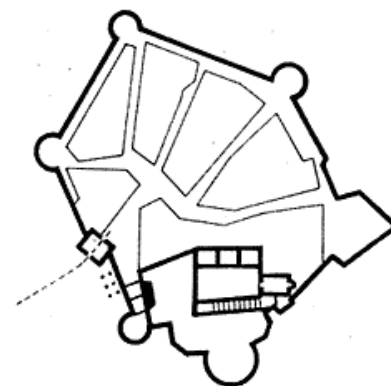
Kapela nakon urušenja (1965.)

stvom bana Ladislava Egervarskog zauzimaju Brinje. Nakon kraljeve smrti Frankopani nastoje povratiti oteta imanja pa Bernardin i Ivan opsjedaju Senj. No budući da je senjskim braniteljima došla pomoć, povlače se u prije osvojeno Brinje. Brinje opsjeda ban Derenčin s velikom vojskom, ali pošto se iz Kranjske vratila turska vojska iz Bosne, Srbije i južne Rumelije, koju je vodio bosanski sandžak-beg Hadum Jakub-paša, svi su zajedno, i Derenčin i Frankopani, brzopletu krenuli na Turke. To je završilo bitkom na Krbavskom polju 1493. i teškim porazom s dalekošežnim posljedicama. Izginuli su brojni hrvatski plemići, a zarobljeni su ban Emerik Derenčin (čiju odlu-

ku da bitku prihvati na otvorenom polju mnogi okrivljuju za poraz) i Karlo Gusić (među rijetkima koji su izbjegli tu sudbinu bio je neukrotivi Bernardin). Iako nakon bitke Hrvatska nije imala teritorijalnih gubitaka jer su se Turci povukli, prostor je Like, Krbave, podvelebitskog područja i primorja bio stalno izložen turskim napadima.

Brinje su nakon Ivana VIII. naslijedili njegovi sinovi Krsto i Vuk. Krsto je kao pristaša Ivana Zapolje poginuo pri opsadi Varaždina, a Vuk je ustupio Brinje na čuvanje caru. No kako se stanje nije poboljšalo tražio ga je natrag. Tijekom 1530. Turci provaljuju duboko u Kranjsku, a na putu pljačkaju i pale naselje i augustinsku crkvu, ali Sokolac ne uspijevaju zauzeti. Inače Turci su napadali Sokolac u više navrata (1530., 1623., 1630. i 1661.), ali ga nikada nisu uspjeli zauzeti, baš kao ni itko drugi. Vuk Frankopan je nakratko opet u vlasništvu Brinja, ali ono potom trajno ulazi u sastav krajiških utvrda. Njegovom pogibijom 1546. u jednoj bitci u Njemačkoj ugasila se loza Frankopana Brinjskih.

Slijedi razdoblje u kojem je Brinje krajiška vojna utvrda. Da bi se pojačala vojna moć razgrađuju se neki dijelovi frankopanskog grada i zamjenjuju jednostavnijim vojničkim sadržajima, a prostori frankopanskog palasa i ulazne kule prilagođuju se zahtjevima skromne vojničke svako-

Sadašnji tlocrt utvrde

Pogled na ostatke frankopanske kule

dnevice. Kada je 1871. raspuštena Vojna krajina i čitavo područje vraćeno pod ingerenciju Hrvatskog sabora, Sokolac je već tridesetak godina bio potpuno napušten.

Obnovljena kapela (pogled s bočne strane)

Prvi je likovni prikaz Sokolca, tada već krajiške utvrde, dao 1566. ondašnji vojni inženjer Nicolo Angielini. Uočljivo je da je već izgrađen vanjski sustav obrane s jakim polukružnim bastionom koji je okrenut prema južnoj najblažoj padini. Frankopanska je jezgra pregrađena visokim zidom podignutim između kule i kapela, što se neće mijenjati za trajanja Vojne krajine. Sljedeći vojni inženjer Giovanni Pieroni sastavlja 1639. izvješće i crta prvi tlocrt i pogled na utvrd sa sjevera. On visoko cijeni

njezine obrambene sposobnosti i ne predlaže nikakva poboljšanja. U tlocrtu veću pozornost obraća na vanjski obrambeni zid koji je na lomovima pojačan okruglim kulama, ulaz je kroz četverokutnu kulu, a južnu stranu osigurava jak niski bastion. No u njegovu je crtežu mala pažnja posvećena kapeli, a nije vjerodostojno prikazana ni dominantna frankopanska kula.

Trideset godina kasnije, nakon Pieronija u Brinje dolazi Martin Stier koji svoje izvješće oprema najljepšom vedutom Brinja. U opisu navodi da je unutrašnjost tvrđave ispunjena drvenim nastambama i da su ulice vrlo uske te da su hodnici na zidinama i podovi u tornjevima sasvim propali. No ni njegov doradeni crtež nije previše vjerodostojan, posebice u prikazu frankopanske jezgre, a posebno to nije u prikazu kuća koje više podsjećaju na visoke kuće nekoga njemačkoga gradića nego na male sirotinjske ličke kuće. Iz 17. stoljeća potječe i Valvasorov crtež iz djela *Slava vojvodine Kranjske* (tiskanog u Ljubljani 1689.), koji ima vrlo malo zajedničkog s ondašnjim mogućim izgledom utvrde jer se vidi da autor zapravo u Brinju nikada nije bio.

Iz stoljeća što slijedi potječe veduta karlovačkoga vojnog inženjera Andreea Waldshutza crtana sa sjevera. No crtež je vrlo nevješt i za istraživanje negdašnjeg izgleda gotovo nepotreblijiv. U to vrijeme više nema turske opasnosti pa je i zanimanje vojnih inženjera sve manje. U tridesetim godinama 19. stoljeća grad je sasvim napušten i tada ubrzano propada. Daljnjem propadanju stoljetnih zidova pripomaže i sustavna razgradnja, a s dobivenim se materijalom najprije podižu bataljunske zgrade u Brinju, a potom raznošenje kamena postaje potpuno nekontrolirano. To spominje i Kukuljević-Sakcinski koji doslovno kaže: "*Od onda naškodila mu je više čovječja ruka, tražeći blaga ili kamena za nove gradnje ili pieska za kućnu uporabu nego li nevrjeme.*"

No kapelu Sv. Trojstva ipak štiti pijetlet koji stanovništvo osjeća prema najstarijoj brinjskoj sakralnoj građevini. Kapela je teško stradala u potresima, posebno je bio težak onaj iz 1917. kada je obavljena i sanacija najtežih oštećenja. Valja reći da je u Drugom svjetskom ratu izravnim pogotkom bombe srušena sakristija kapelice te izazvana nova oštećenja svoda krovništva i pokriva.

No o kuli koja je i dalje povremeno u funkciji skromno se skrbi župa. Ipak potkopavaju se i njezini zidovi, a kamen se odvozi za gradnju okolnih kuća. To propadanje bilježe i fotografije koje su za naše prilike snimljene vrlo rano. Tako Standl 1869. snima prvu poznatu fotografiju Brinja s pogledom na Sokolac sa sjeverozapada. Kuli koja dominira ogoljelim stjenovitim brežuljkom nedostaje samo krov, ali se na pročelju već počeo urušavati srednji dio zida. Na fotografijama koje su potom uslijedile može se pratiti postupno i pravilno osipanje zidova kule. Urušavanje je započelo na kruništu zidova, najprije na sjevernom pročelju, a potom se širi na ostala pročelja. Slijedi urušavanje prozorskih okvira i uglova, da bi se oslabljeno istočno pročelje sa stubište srušilo u zimi 1900./1901. Posljednje se veliko rušenje zbilo u šezdesetim godinama

Obnovljena kapela (stražnje pročelje)

Obnovljena polukružna kula u zidu utvrde

20. stoljeća kada je stradala polovica istočnog pročelja.

Arhitekt Martin Pilar, jedan od kasnijih osnivača Visoke tehničke škole u Zagrebu, u svom je diplomskom radu na specijalističkom studiju gotike na Akademiji likovnih umjetnosti u Beču 1884. obradio obnovu Sokolca, a posebno rekonstrukciju kapele Sv. Trojstva. Iako mu se prijedlog rekonstrukcije temelji na romantičarskim zamislima 19. stoljeća, njegovi su crteži i presjeci vrlo vrijedni za sve suvremene rekonstrukcije ove vrijedne i dojmjljive utvrde.

Na ovome mjestu potrebno je reći nešto o načinima obnove starih plemićkih zankova, što je u nas prilično zanemareno jer su istraživanja i obnove ponajprije okrenuti sakralnoj arhitekturi. Plemićki su dvorovi zapušteni i prepušteni propadanju, a neki su svjesno potpuno i temeljito srušeni. U Europi je u 19. stoljeću bilo uobičajeno da se sve utvrde obnavljaju po pretpostavljenom obrascu, a rezultati su često bili dvojbeni i u neskladu s izvornim izgledom. Najpoznatije takve obnove u nas bile su obnove Trsat (o čemu smo već pisa-

li) i Trakošćana koji je gotovo potpuno izgubio svoj prijašnji izgled i namjenu.

Nezadovoljstvo stručne javnosti potaknulo je potpuno drugačiji pristup obnovi plemićkih utvrda i gradova, uvjetno nazvan "bilološkim", tj. očuvanje i konzerviranje od daljnjeg propadanja onoga što je zatečeno, bez ikakve druge intervencije. Prvi i najpoznatiji promicatelj takve ideje u nas bio je povjesničar umjetnosti i konzervator Đuro Szabo. No danas se uviđa, a to tvrde i istraživači i voditelji obnove Sokolca, da svaki od tih pristupa ima svojih mana i da svaki na svoj način upropaštava vrijedna i značajna mjesta nacionalne, a dijelom i svjetske povijesti. Stoga se zalažu za obnovu oštećenog i urušenog, ali i za rekonstrukciju onoga što se nakon temeljitih arhivskih i terenskih istraživanja može vjerodostojno i temeljito obnoviti.

Tako je na Sokolcu pri kraju obnova kapele Sv. Trojstva, a pokušava se obnoviti četvrtasta frankopanska kula (za što je izrađen i idejni projekt) koja bi uz onu u Valpovu, te dijelom u Varaždinu, bila nedvojbeno naj-

ljepša i najreprezentativnija, uostalom i rijetka sačuvana u kontinentalnom dijelu Hrvatske, posebno stoga što gradnjom nove autoceste prema moru Sokolac može postati izuzetna turistička atrakcija. Za obnovu palasa Frankopana nema nikakvih uvjeta jer su sačuvani samo temelji, a isto tako ni za obnovu dijelova iz pregradnja i dogradnja iz kasnije krajiške faze. Vjerojatno bi samo trebalo dijelom sanirati manju kasnije pridodanu četvrtastu kulu, koju su po pričanjima mještana oštetili talijanski vojnici u Drugome svjetskom ratu kada su u prostor utvrde unosili topove.

Inače temeljita su konzervatorsko-restauratorska istraživanja utvrdila da je u vrijeme Frankopana plemićki grad bio veličine 52 x 32 m i da je zauzimao najvišu točku stjenovitog uzvišenja. Sastojao se od palasa pravokutnog tlocrta s puškarnicama i vjerojatno je bio bez prozora, kapele Sv. Trojstva u tri razine i frankopanske ulazne kule koja je kao i drugdje bila simbol srednjovjekovlja i od koje je sačuvan samo torzo. Kapela je građena na strmoj istočnoj padini, pa je prizemlje koje se nekad pogrešno svrstavalo u kriptu zapravo potkonstrukcija kapelice na katu koja je služila za razne namjene, a treća je razina visoko potkrovlje s četvrtastim otvorima koje je moglo poslužiti i u obrambene svrhe. Vanjska su pročelja zidana klesanim velikim kamenima u slojevima, između kojih su umetani kameni iveri, a dvorišno pročelje ima znatno sitniju strukturu. U prizemlju je u središtu prostor konstruiran na bazi osmerokuta, a unutrašnjost je presvođena križno-rebrastim i središnjim svodovima. Na katu, u kapelici do koje se uspinjalo drvenim stubama ili iz palasa drvenim trijemom, središnji je prostor brod na koji se s južne strane nadovezuje poseban brod sa svetištem i kapelom Blažene Djevice Marije od Sedam Žalosti. Ta je kapelica bila povezana sa sakristijom srušenom u Drugome svjetskom ratu. U

oltarima su bili smješteni, i sada su obnovljeni, kipovi drvene Madone s djetetom i Pietà u bočnoj kapeli.

Ustanovljeno je da je brinjski plemićki grad uglavnom izgrađen tijekom prve polovice 15. stoljeća, a pronađene su određene sličnosti u gradnji s češkom arhitekturom 14. stoljeća, koja se u nas susreće u Lepoglavi, katedrali i crkvi Sv. Marka u Zagrebu te na Medvedgradu. Vjeruje se, također, a takvih primjera ima u srednjoj Europi tog vremena, da su i kula i kapela bile ožbukane i oslikane i izvana i iznutra, ali je za pročelje kapele nemoguće pronaći materijalne dokaze.

Turska opasnost i potreba da se utvrda prilagodi isključivo obrambenim potrebama, uvjetovali su pojačavanje obrambenog zida, gradnju manje četvrtaste kule i polukružnih kula razmještenih na istaknutim strateškim točkama, a unutra toga formiralo se zbijeno naselje. Grad je tako proširen i izdužen pa je dobio ovalni izgled veličine 115 x 75 m.

Završetkom radova u kapeli Sv. Trojstva te rekonstrukcijom frankopanske kule bila bi obnovljena dva od četiri osnovna graditeljska sklopa najstarije frankopanske faze jer za cjelovitu pa čak ni djelomičnu obnovu obrambenog zida te palasa s pomoćnim zgradama nema ne postoje odgovarajući podaci. Također bi bilo nužno spustiti dvorište na izvornu razinu čime bi se dobio pravi ulaz u prizemlje kapele, a pojavili bi se i donji dijelovi zidova frankopanskog palasa. Ujedno bi se otvorila stara komunikacija, što znači da bi se ponovno ulazilo kroz staru kulu. U mlađem dijelu Sokolca moguće je jedino rekonstruirati pročelje ulazne kule, a sjeverna je polukula pred završetkom, dok se obrambeni zid s ostalim polukulama i bastionom namjerava samo konzervirati.

Dakle namjerava se pozornost valja usmjeriti na frankopanske građevne strukture, sukladno količini novca s

kojim se raspolaže, a sjeverni zaranak brijega i okolne padine ostaviti samo zatravnjene bez ikakvih drugih sadržaja. Naime svojedobno

Pogled na utvrdu (sadašnje stanje)

su oko Sokolca bila posađena stabla kao odmorište i pokušaj parka. No ta su stabla u međuvremenu oboljela pa ih je valjalo ukloniti ne samo zato što su zaklanjala vrijednu povijesnu baštinu. Također se na lokalnoj razini razmišljalo o smještaju popratnih sadržaja unutar utvrde. Za to je svojedobno potpuno nepotrebno dovedena i voda na utvrdu, čime je utrošen ionako ograničen novac. Konzervatori to kategorički odbijaju, a odbijaju čak i uvođenje sanitarnih prostorija. Potkrepljuju to činjenicom da ispod Sokolca ima dovoljno ugostiteljskih sadržaja s dovoljno sanitarnih prostorija, jedino preporučuju da bi ih bilo potrebno znatno bolje održavati. Konzervatorima je najveća želja potpuna rekonstrukcija frankopanske kule koja bi zajedno s kapelom Sv. Trojstva najbolje predočavala snagu knezova Krčkih, ne samo vojnu, političku i gospodarsku, već ponajprije kulturnu koja ih je svrstavala uz bok drugih uglednih i moćnih ondašnjih europskih plemićkih obitelji.

Nedavno smo nakratko posjetili Brinje i Sokolac. Primijetili smo da na utvrdu još traju radovi, iako zbog kiše na njoj nikoga nismo zatekli.

Investitor su radova, kako piše na priloženoj ploči, Republika Hrvatska, Ličko-senjska županija i Općina Brinje. Radove izvodi *Megrad d.o.o.* iz Zagreba, a nadzire ih Hrvatski restauratorski zavod iz Zagreba (od kojih smo poslije i dobili gotovo sve podatke i stare likovne priloge) i Restauratorski zavod u Karlovcu. Utvrda se Sokolovca zaista izvrsno vidi iz svih krajeva ovoga maloga gradića i mogla bi biti prava turistička atrakcija, posebno što za razliku od nekih drugih utvrda ni prilaz do nje nije osobito težak. Nismo nažalost uspjeli fotografirati obnovljene dijelove unutrašnjosti crkve jer je bila zaključana. Inače za kraj našim čitateljima valja reći da su Brinjaci svojedobno u Austro-Ugarskoj bili priznati za najbolje i najpoznatije radnike za probijanje tunela i da su radili širom ondašnje carevine. U središtu mjesta postavljen je stoga i spomenik tomu poznatomu tunelograditelju.

Branko Nadilo